
Zapisi

1.02
Prejeto 24. 1. 2013

UDK: 061.2:379.82(497.4Kočevje)"197"

Natalija Mihelčič*

Kulturni utrip v sedemdesetih letih 20. stoletja na Kočevskem : kulturna društvena dejavnost v Kočevju

IZVLEČEK

V članku obravnava avtorica stanje kulturne dejavnosti v Kočevju kot lokalnemu središču velikega območja na jugu Slovenije v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Poudarek je na prikazu vrstni kulturne društvene dejavnosti v občini in njena razširjenost ter pomembnost v urbanem okolju. Kulturna amaterska dejavnost v občini je bila močno razmahnjena, vendar kljub temu še vedno okrnjena zaradi številnih težav in razmer. Treba je poudariti, da je Kočevska pokrajina, ki so jo zgodovinarji in mnogi strokovnjaki označili za »posebno« in jo v svojih delih obravnavali z obilico previdnosti. Pretekla zgodovina Kočevske se je namreč močno prepletala z zgodovino kočevskih Nemcev, ko je bila narodnostno zelo mešana pokrajina. To pa na razvoj in oblikovanje kulturnega prostora na tem območju po drugi svetovni vojni ni imela vpliva. Toliko manj v sedemdesetih letih 20. stoletja

Ključne besede: Slovenija, Kočevje, Kočevska, kultura, socializem, amaterska kultura

ABSTRACT

CULTURAL SCENE IN THE KOČEVJE REGION: CULTURAL ACTIVITIES OF SOCIETIES IN KOČEVJE IN THE 1970S

The author of the following article explores the state of the cultural activities in Kočevje as the local centre of a large region in the south of Slovenia in the 1970s. She places an emphasis on the outline of the types of the cultural activities of societies in the Kočevje municipality and their extent as well as significance in the urban environment. The amateur cultural activities in the municipality were extensive, but nevertheless still impeded by numerous problems and circumstances. We have to underline that the Kočevje province has been characterised as „special“ by many historians and other experts, who have dealt with this region very carefully in their works. Namely, the history of the Kočevje region has been closely related and intertwined with the history of the Kočevje Ger-

* prof. zgodovine in geografije, OŠ Stopiče, Kidričeva 4, SI-1330 Kočevje, natalie.mihelcic@gmail.com

mans, as it was a very nationally mixed province. However, this did not influence the development and shaping of the cultural space in this area after World War II, let alone in the 1970s.

Keywords: Slovenia, Kočevje, Kočevje region, culture, socialism, amateur culture

Uvod

Pričujoči članek obravnava stanje kulturne produkcije v Kočevju v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Poudarek je na prikazu zvrsti kulturne društvene dejavnosti v občini in njena razširjenost ter pomembnost v urbanem okolju.

Pred dobrimi štirimi desetletji je podoba Kočevske bila popolnoma drugačna, kot jo (lahko) vidimo danes. Zaradi vojne vihre porušena in uničena dežela, je bila po vojni prisiljena, da se dvigne iz (po)vojnih ruševin. Sanacija gospodarstva, obnova in ureditev fiziognomske podobe občine, ureditev komunalne in stanovanjske problematike, uvedba sprememb na področju šolstva in sanacija ter izboljšava prometne povezanosti so bila področja, ki so se zvrstila med najpomembnejšimi nalogami lokalne oblasti v prvih povojnih letih. Kultura in njena dejavnost pa sta ostali »zunaj konteksta« primarnih nalog občine in bili sekundarnega pomena. Toda kmalu se izkazalo, da je nastran potisnjena kulturna dejavnost postala »orodje« za širitev in krepitev socialistične misli in duha. Kljub dejstvu, da je bilo kulturno področje (vedno) zapostavljeno, je to kot družbena sestavina zavzemalo pomembno vlogo v družbi samoupravljanja. Število kulturno-prosvetnih društev in sekcij se je v primerjavi s predvojnimi časom povečalo, vendar je v sedemdesetih letih zaznati rahlo zmanjšanje števila društev zaradi številnih težav in nezanimanja prebivalstva za tovrstno dejavnost.

Amaterska in profesionalna kulturna dejavnost v kočevski občini sta se po dvajsetih letih končane druge svetovne še vedno otepalii številnih težav, s katerimi sta se spopadali že od samega začetka svojega delovanja. Pomanjkanje prostorov, strokovnega kadra, finančnih sredstev in mladine so bile najpogostejše težave na seznamu najnujnih zadev, potrebnih čimprejšnje rešitve. Vendar je bilo za odpravljanje le-teh preveč porabljenega časa in izrečenih besed, ki niso rešile težavno situacijo v društvih. Sklicevanje sej društvenih in občinskih odborov ni (veliko) pripomoglo k rešitvi. Zbrani predsedniki društev in organizacij, njihovi člani in predstavniki občinske oblasti so (zaman) razpravljali o problematiki, a skupnega jezika nisi našli. Dolgoletni predsednik Občinskega sveta Svobod, Jože Smolej, je takole izrazil mnenje o (delni) rešitvi zaskrbljujočega stanja na področju kulture na Kočevskem: »Predvsem je potreben soliden program dela, ki naj zajame vse možnosti kulturnega izživljanja. /.../ pri tem veliko pričakujemo /.../, treba pa je dati veliko moralno, predvsem pa materialno podporo. Prepričan sem, da bomo naše kulturno življenje spravili z mrtve točke le s pametnim, načrtnim programiranjem in z združitvijo vseh sil. Za tako delo pa bi bil /.../

potreben že profesionalce«. ¹ Dobronamerne in vzpodbudne besede predsednika so bile samo upanje na »kulturni« premik, stanje pa se v sedemdesetih letih ni premaknilo na bolje. Slednje kaže na že slabo stanje kulturne dejavnosti v preteklem desetletju, ki se je nadaljevalo tudi v naslednjih desetih letih.

Raznolikost kulturne društvene dejavnosti v kočevski občini v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja

Na Kočevskem so v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja delovale štiri DPD Svoboda (Kočevje, Kočevska Reka, Stara Cerkev, Mozelj) in druga amatersko kulturno-prosvetna društva v bližnjih in oddaljenih vaseh. V okviru društev so delovale različne sekcije, najbolj zastopani sta bili pevska in dramska sekcija. Na področju profesionalne kulturne dejavnosti pa so delovali Kočevski muzej, Šeškov dom in knjižnica. Ustvarjalci in nosilci kulturne dejavnosti so bili večinoma šolski učitelji in šolska mladina.

Najbolj se je kulturna dejavnost razmahnila v središčnem mestu občine, v Kočevju, kjer so bili pogoji za kulturno dejavnost najboljši. Kočevje kot sedež občine je imelo vodilno vlogo na kulturnem področju, saj je od tu potekala organizacija in koordinacija kulturne dejavnosti v celotni občini. Tu je bila koncentracija prebivalstva največja, prav tako je bila v mestu mreža kulturnih ustanov in kulturnih organizacij ter društev, ki so organizirala vsa pomembna kulturna dogajanja v občini. Zaradi svoje funkcijsko-ekonomske vloge je bilo Kočevje »prizorišče« najpomembnejših in največjih prireditev/proslav na Kočevskem. V mestu je delovala DPD Svoboda Kočevje, ponovno ustanovljena leta 1953² (leta 1960³ se je združila s DPD Svoboda Rudnik), ki je imela dramsko, pevsko, plesno, baletno, šahovsko in godbeno sekcijo.⁴ Slednja je bila v okviru DPD Svoboda Kočevje najuspešnejša sekcija, ki je s trdim delom in veliko prizadevnostjo njenih članov uspela premostiti številne kadrovske in finančne težave in je dejavna še danes. Sekcije DPD Svoboda Kočevje so imele svoje prostore v Rudarskem domu na Rudniku, tudi v prosvetnem domu v Šalki vasi ter občasno v Šeškovem domu. Zaradi prostorske stiske je prihajalo do nesporazumov med posameznimi sekcijami znotraj društev, tudi z drugimi kulturno-prosvetnimi društvi, ki niso delovala v okviru Svobode Kočevje. V dolgoročnem pogledu je to privedlo do nerednih in vse manj pogostih sestankov ter nepripravljenosti sekcij in

¹ Dolenjski list, 1964.

² DPD Svoboda je bila v Kočevju ustanovljena že leta 1913. Prvotni prostori društva so bili v hotelu Post (danes so v prenovljeni stavbi stanovanja). Njena dejavnost se je razmahnila v letih 1918/1919, nato pa je prenehala delovati. Po spominih Ivana Erkerja iz Brega pri Kočevju je prostor društva bil v gostilni Kiklmakl (današnja DZS), gledališke predstave pa so se odvijale v gostilni Kmet (današnja gostilna Beljan). V času pred prvo svetovno vojno so bile predstave v rudniških barakah na Rudniku. Imeli so oder, katerega so delili skupaj s prosvetnim društvom Kočevje. — Mladi Kočevjec, leto 3, št. 6, str. 5–7.

³ Novice (22. 10. 1960, str. 3) navajajo kot čas združitve obeh Svobod leto 1960, druga literatura pa navaja leto združitve 1961. – 50 let Delavske godbe Kočevje. Kočevje 1977 (dalje 50 let Delavske godbe Kočevje), str. 19.

⁴ Godba na pihala je bila v Kočevju ustanovljena leta 1927.

društev, večinoma tudi do njihovega propada. Sekcije pri DPD Svoboda Kočevje so začele delovati takoj po vojni, vendar zaradi nastalih povojnih razmer je bilo njihovo kulturno delo šibko in še neveljavljeno. Šele v petdesetih letih, ko so bile ponovno ustanovljene DPD Svobode, je njihovo delo postalo nekoliko živahnejše in bolj izrazito. Gledališče je ponovno zaživelo v petdesetih letih po ustanovitvi Svobode Kočevje, vendar se je še vedno borilo za svoj obstoj, saj je bilo stanje na področju dramskega odseka zelo slabo. Primanjkovalo je igralcev in denarja za postavitve odra in igralskih oblačil, zanimanja za sodelovanje med občani pa je bilo zelo malo. Čeprav se je dramska sekcija znašla v zelo težkem položaju, je bilo zanimanje zanje med šolsko mladino zelo veliko, predvsem med vrstami predšolske mladine. Leta 1974 je bilo ustanovljeno Lutkovno gledališče, katerega začetki segajo v leto 1946/1947, ko je delovalo kot otroško lutkovno gledališče v sklopu dramskega odseka DPD Svoboda Rudnik.⁵ Novoustanovljeno gledališče bilo zelo dobro sprejeto med (pred) šolsko publiko, kasneje tudi med nekoliko starejšo mladino. Delo Matije Glada, ki je deloval v obeh gledališčih, se je nadaljevalo, sodeloval je tudi z lutkovnim krožkom na osnovni šoli, kjer je bilo zanimanje za tovrstno šolsko kulturno dejavnost veliko.

Istega leta je novoustanovljeni Moški pevski zbor Svoboda Kočevje začel z rednimi vajami. Začetek pevskega zbora sega v leto 1968 v Stari Cerkvi pod vodstvom Vere Ficko. Zbor je deloval pod okriljem lokalnega gasilskega društva, vendar se je kmalu preimenoval v Moški pevski zbor Stara Cerkev. Zaradi novo pridruženih pevcev iz Kočevja in okoliških vasi se je pevski zbor preimenoval v ime, ki ga nosi še danes. Prvi pevovodja novega zbora je postal Ive Stanič, ki je združil pevce iz mešanega pevskega zbora Svoboda Kočevje iz petdesetih letih pod tedanjim pevovodjo Mirka Trošta in pevce pevskega zbora Jakob Gallus pod vodstvom Miloša Humeka. Zbor je od svojega začetka dosegel uspešne rezultate na številnih kulturnih prireditvah in se udeleževal revij pevskega zborov v Dolenji vasi ter vsako leto gostoval na pevskem taboru slovenskih pevskega zborov v Šentvidu.⁶

Poleg DPD Svobode Kočevje, v katerem so večinoma sodelovali starejši občani, je bila v mestu zelo močna kulturna dejavnost šolske mladine. Na gimnaziji Kočevje je deloval MKUD Matej Bor, ki je s svojimi odseki pripravljaval živahne kulturne programe za šolske prireditve ter sodeloval tudi pri kulturnem delu prireditev za občinske in državne praznike. Najbolj zastopani sekciji sta bili pevski in dramski, nekoliko manj zanimanja je bilo za literarno in šahovsko sekcijo. Gimnazijsko društvo Matej Bor je bilo ustanovljeno takoj po vojni (leta 1946⁷) in je že od samega začetka zelo uspešno delovalo na šolskem kulturnem področju. Število njegovih aktivnih članov je v sedemdesetih letih znašalo 45.⁸ Članstvo v društvu se je stalno spreminjalo, prav tako pa je pestrost programov posameznih sekcij privabljala nove člane med gimnazijsko

⁵ Novice, 15. 4. 1958, str. 3.

⁶ Ciril Štrumbelj: 25-letnica Moškega pevskega zbora Svoboda Kočevje. Kočevje 1999, str. 6–7.

⁷ Miloš Humek: Kočevje, kraj (ne)srečnega imena. Kočevje 1999, str. 9.

⁸ Zapisnik Izvršnega odbora Temeljne kulturne skupnosti občine Kočevje: pregled stanja kulture in kulturne dejavnosti v občini Kočevje, 1971, str. 5.

mladino. Mentor in starosta društva je bil Miloš Humek,⁹ predsednik Občinskega sveta za kulturo v šestdesetih letih in prvi ravnatelj glasbene šole (1961–1984), je s svojim vztrajnim in neutrudnim delom doprinesel veliko kulturni dejavnosti na Kočevskem. Po svojem prihodu na kočevsko gimnazijo leta 1945 je osnoval mešani pevski zbor gimnazijcev, ki so se kasneje pridružili MKUD Matej Bor, bil je tudi pobudnik učiteljskega pevskega zbora na gimnaziji, ki se je zaradi pomanjkanja moških vokalov hitro razšel. Kasneje sta začela delovati še dve pevski skupini, in sicer vokalna skupina Doremi (leta 1967–1979) pod vodstvom Ive Staniča na osnovni šoli in vokalna skupina osmih gimnazijk, imenovana Polyphonia. Slednja je prenehala delovati leta 1978, medtem ko je mešani pevski zbor pod vodstvom Ive Staniča deloval še v naslednjem desetletju. Pevska zbora pod vodstvom prof. Humeka in Iva Staniča sta gostovala tudi po drugih slovenskih krajih. Literarna sekcija gimnazijcev je enkrat letno izdajala dijaški list »Utrinki mladosti«,¹⁰ ki je kasneje zaradi neresnega dela in nezanimanja gimnazijcev prenehal izhajati.

Mesto Kočevje je imelo dve kinodvorani, kjer so predvajali domače in tuje filmske ter dokumentarne predstave. Matični kino Jadran v središču mesta je od svoje ustanovitve leta 1935¹¹ (z vmesnim prenehanjem delovanja zaradi vojne) imel zabavno-kulturno vlogo, saj je poleg rednih kinopredstav gostil tudi številne kulturne (ne)šolske prireditve, plese in prireditve za občinski ali državni praznik. Sprva so se filmske predstave predvajale ob sobotah in nedeljah ter praznikih, kasneje pa je uprava kina določila razpored kinopredstav tudi med tednom, večkrat na dan. Kinodvorana je imela 418 sedežev, ki je bila redko kdaj popolnoma zasedena. Izbor zvrsti filmskih predstav je bil pester, vendar kvaliteta filmov je bila slaba. Vodstvo kina je na filmski repertoar uvrstilo več zabavnih filmov, premalo pa je bilo predvajanih filmov z vzgojno-poučnimi vsebinami. Uprava kina je bila večkrat zaradi »neustreznih« filmskih predstav deležna negativne kritike o izboru zvrsti filmov, saj so gledalci zaradi slabe kvalitete odhajali iz kinodvorane sredi filmske predstave. Upravi kina je bilo očitano, da izbira filmske predstave s slabim »vzgojnim« elementom. To je povzročilo nevšečnosti med odraslimi-gledalci in upravo kina. Prvi so menili, da tovrstne kinopredstave kvarijo otroke in mladino. Navajam članek iz Novic, ki je

⁹ Profesor Miloš Humek se je rodil 6. 9. 1917 v Ljubljani kot najmlajši otrok šestčlanske družine. Z ženo Žoržo (rojeno Petan) sta bila leta 1945 poslana v Kočevje, kjer sta se kot profesorja zaposlila na kočevski gimnaziji. Humek je svoje življenje na Kočevskem posvetil glasbi (bil je ravnatelj in profesor na glasbeni šoli v Kočevju) in sodeloval s številnimi kulturniki. Svoje glasbeno znanje in plemenitost, prežeto z idealizmom, je želel prenesti na mladino in na ljudi okoli sebe. Dolgoletna kulturna zagnanost in udejstvovanje profesorja Humeka sta zaznamovali kulturo na Kočevskem.

¹⁰ Dijaški list se je sprva imenoval Prvi poganjki in je začel izhajati leta 1952, v poznih petdesetih letih pa je prenehal izhajati. Leta 1966 se je preimenoval v Utrinke mladosti. Vendar tudi pod tem imenom dijaški list ni izhajal dolgo zaradi pomanjkanja zanimanja med gimnazijci.

¹¹ Kino Jadran je svoja vrata uradno odprl 10. 8. 1935. Prvi zvočino kino sta uredila zakonca Poje v bivši stavbi hotela Trst leta 1932, tri leta kasneje pa sta kupila in uredila prostor bivše gostilne Harde, kjer tudi danes stoji stavba kina. Med vojno je bila stavba močno poškodovana, vendar sta jo zakonca Poje leta 1945 obnovila in zopet začela predvajati filmske predstave. Leto kasneje sta bila primorana, da sta dvorano vzdrževala podnajemno zaradi finančnih težav. Leta 1952 je bila stavba kina nacionalizirana.

javno kritiziral stanje »kočevske filmske politike«: » /.../ Več filmov različnih zvrsti se predvaja, vmes pa filmi z dvomljivo vsebino. Podjetje kina bi se moralo zavedati, da otroci hodijo v kino in pregledajo vse filme, tudi s slabo vsebino. Skrbeti jih mora, da kinopredstave niso samo zabava, ampak vzgojna, tudi za odrasle. /.../ Morajo se sestati zastopniki družbenih organizacij in oblasti, da rešijo filmsko politiko«. ¹² Podobno zasledimo tudi pri predvajanju filmov na podeželju, kjer so se gledalci pritoževali upravi potujočega kina pri Delavski univerzi, da le-ta predvaja samo kavbojske filme in premalo dokumentarnih filmov. Slednji primer se je zgodil v Osilnici, kjer so »kinopredstave potujočega kina postajale nekulturne, saj le-te ne vzgajajo gledalce. O filmih, ki se predvajajo, potujoči kino ne posreduje filmske ocene in razlage niti umetniške vrednosti filma.« ¹³ Uprava kina Jadran je na zgoraj omenjeno kritiko odgovorila strogo, kjer je kot razlog za »slab« izbor zvrsti kinopredstav navedla nezmožnost vpogleda naročenih filmov: »Naročilo za filme mora biti hitro, ker se potem ne dobi več dobrega filma. /.../ Filmi so skrbno in strokovno izbrani, tuje filme predvajamo po pregledu in navodilih državne filmske komisije, ki dopusti ali prepove predvajanje filma, medtem ko domači filmi pa se morajo predvajati.« ¹⁴ Poleg slabe kvalitete filma so se občani pritoževali tudi nad slabo informiranostjo gledalcev o vsebini filmske predstave. Vodstvo kina je sprva nedosledno in pomanjkljivo skrbelo za izdajanje filmskega razporeda in vsebine filma v zidanih omaricah za informacije gledalcem, kasneje pa je poskrbela za sprotno in pravočasno obveščanje gledalcev, tudi preko časopisja. ¹⁵ Manj pogosto so se kinopredstave predvajale v kinu Rudnik (leta 1952) v prosvetnem domu v Šalki vasi. Le- te so se predvajale enkrat ob sobotah in dvakrat ob nedeljah. Dvorana s 250 sedeži je bila (večinoma) polna v času šolskih počitnic, ko so otroci iz okoliških vasi Rudnika, Šalke vasi in Željnj redno prihajali na predvajanje filmskih predstav. Povprečen obisk kina Jadran je znašal 150 obiskovalcev, kino Rudnik pa je beležil petino obiska kapacitete dvorane. Obisk obeh kinodvoran je bil odvisen od filmske zvrsti in časa predvajanja le-teh. Skupaj je bilo v mestu približno 18 kinopredstav tedensko. ¹⁶ V sklopu Delavske univerze Kočevje pa je deloval potujoči kino, ki je bil organiziran v Mozlju, Livoldu, Dolgi vasi, Stari Cerkvi, Brodu na Kolpi, Osilnici in Hribu.

Večnamenska dvorana Šeškovega doma s 327 sedeži je bila najbolj opremljena dvorana v mestu. Služila je različnim sekcijam kulturnih društev, v njej je razsta-

¹² Novice, 9. 2. 1962, str. 8.

¹³ Povzeto po: Dolenjski list, 14. 3. 1974, str. 10.

¹⁴ Novice, 16. 2. 1962, str. 8.

¹⁵ V šestdesetih letih prejšnjega stoletja je pritisk časopisnih občil na upravo kina Jadran postal oster, saj je v Novicah možno zaslediti kar nekaj napisanega o omenjenem problemu. Navajam ugotovitve (na podlagi pregledane periodike), da je bil razpored filmskih kinopredstav v kinu Jadran objavljen v Dolenjskem listu, na pobudo (zahtevo) javnosti pa sta se razpored in vsebina filma objavila tudi v Novicah (1956–1963) vse do leta 1963. Tudi v sedemdesetih letih zasledimo filmski razpored v Dolenjskem listu, po prenehanju izhajanja lokalnih Novic pa so tovrstne razporede objavljale Kočevske novice (1984–1990). Obveščanje o filmski predstavi je potekalo tudi preko zidanih omaric za informacije gledalcem pri kinu Jadran.

¹⁶ Zapisnik Izvršnega odbora Temeljne kulturne skupnosti občine Kočevje: pregled stanja kulture in kulturne dejavnosti v občini Kočevje, 1971, str. 6.

vljal tudi kočevski muzej. Dvorana je imela velik stalni oder, ki je bil pomanjkljivo opremljen, vendar večkrat uporaben za gledališke in lutkarske predstave. Na odru Šeškovega doma so se zvrstile predstave Mestnega gledališča Ljubljana, otroškega Šentjakobskega gledališča iz Ljubljane, ljubljanske Opere, lutkovne¹⁷ igrice pod vodstvom Matije Glada, pevski nastopi gimnazijskega zbora in druge kulturne prireditve ob internih, občinskih in državnih praznikih. Večkrat so bila na odru uprizorjena dramska dela amaterskega gledališča Jože Šeško (preimenovano Sindikalno gledališče Kočevje), kateri tesni sodelavec je bil dolgoletni predsednik Komisije za dramsko dejavnost v Kočevju, Vekoslav Figar, zvesti pripadnik gradnje Šeškovega doma leta 1938. Šeškov dom,¹⁸ spomenik slovenske državnosti, je postal simbol kulture v Kočevju, saj je kot kulturna ustanova v sedemdesetih letih pomenil »dom« kulturnega dogajanja. Za potrebe raznih prireditev sta se občasno uporabljali še dvorana Množičnih organizacij, ki je imela 100 sedežev, in dvorana gimnazije z 80 sedeži. Omenjeni dvorani sta bili brez odra in sta bili namenjeni za družabne in kulturne prireditve. Dvorana Doma telesne kulture je nudila prostor za kulturne prireditve s 60 sedeži, vendar se je le-ta uporabljala zelo redko, saj so jo uporabljala športna društva v športne namene. Drugi prostori v Domu telesne kulture so bili dodeljeni različnim (športnim) društvom, zato je bila avla doma najprimernejša za različne razstavne dejavnosti muzeja in šol.

Kot del DPD Svoboda Kočevje je v sedemdesetih letih delovala godba na pihala. Njeni začetki segajo v leto 1927, ko je začela delovati prva godbena dejavnost v mestu Kočevje. Njen ustanovitelj je bil Jože Petrovič, doma iz Sel na Krasu. Po vojni je novoustanovljena godba Proleter znova našla svojo pot v kulturni dejavnosti in kot sekcija DPD Svobode Rudnik (slednja je bila ponovno ustanovljena leta 1951) imela svoje prostore na Rudniku, v novozgrajenem Rudarskem domu (leta 1959). Z združitvijo obeh Svobod leta 1960 je godba postala najbolj dejavna sekcija v mestu. Štela je okoli 20 članov,¹⁹ večinoma rudarjev, njen kapelnik je bil Andrej Struna (leta 1977). Število članov je naraslo na 82,²⁰ med njimi so bile tudi članice-godbenice. Godba se je vse do poznih šestdesetih let financirala s pomočjo članarin včlanjenih godbenikov in podpornih članov, leta 1971 pa je Sindikalni odbor rudnika predlagal sofinanciranje godbe s strani drugih družbenih organizacij in vseh delovnih kolektivov. Predlog se je istega leta uresničil in godba se je preimenovala v Delavsko godbo Kočevje.²¹ Postala je družbena organizacija vseh občanov z določenimi nalogami in

¹⁷ Leta 1974 je vodstvo lutkovnega gledališča prevzel Danilo Škulj, ki je za kratek čas nasledil Matijo Glada.

¹⁸ Šeškov dom, nekdanji Sokolski dom, je vse do leta 1963 služil kot telovadnica šolski mladini in športno-telovadnemu društvu Partizan Kočevje ter kot prostor za kinopredstave, kulturne in družabne prireditve. — Natalija Mihelčič: Ivan Kordiš: Na zdar! Sokolsko društvo Kočevje. Kočevje 2009, str. 83.

¹⁹ Zapisnik Izvršnega odbora Temeljne kulturne skupnosti občine Kočevje: pregled stanja kulture in kulturne dejavnosti v občini Kočevje, 1971, str. 7.

²⁰ 50 let Delavske godbe Kočevje, str. 21.

²¹ Godbeno dejavnost na Kočevskem zasledimo že v času med obema vojnama. Prve godbe na pihala so nastajale v okviru gasilskih društev, nekatere med njimi so del le-teh ostale, medtem ko so druge poiskale samostojno pot. Tako prve godbe na pihala zasledimo v Predgradu, Koprivniku, Mozlju,

obveznostmi ter Pravili godbe. Dejavnost godbe je bila vsestranska. Sodelovala je na številnih kulturnih in družabnih prireditvah, proslavah, na pogrebih in priredila tudi samostojne koncerte. V Dolenjskem listu zasledimo, da je »Delavska godba priredila koncert na Nami pod vodstvom Andreja Strune«,²² prav tako v Kočevskih razgledih beremo o živahni dejavnosti pihalne godbe in njene »udeležbe na srečanju pihalnih godb v Artičah pri Brežicah«. ²³ Godba je bila »sestavni del« skoraj vsake prireditve v mestu in izven njega, bila nepogrešljiv kulturni element kulturnega utripa na Kočevskem. Njeno sodelovanje se je zahtevalo na občinskih in državnih praznikih, podjetja pa so ji najemala tudi za svoje interne proslave, kot je to storilo podjetje Itas Kočevje ob svojem prazniku, 3. julija 1973, ko je godba zaigrala na dvorišču podjetja.²⁴ Ta je za svoje delovanje in sodelovanje na številnih prireditvah leta 1971 prejela najvišje občinsko priznanje – Šeškovo nagrado²⁵ in bila odlikovana še z drugimi plaketami ter priznanji.

Leta 1974 je Kočevje pridobilo novost na področju literarnega ustvarjanja. V gimnazijski dvorani je bil 11. decembra 1974 ustanovljen Kulturni klub ali Klub kulturnih delavcev, katerega predsednica je bila Marjanca Colarič. Ob njegovi ustanovitvi je Marjanca Colarič povedala naslednje: »S kulturo se ukvarja veliko ljudi, ki so marsikaj ustvarili. Med njimi so pravi entuziasti, ki jim je bila kultura v srcu ter jo želijo z vso prizadevnostjo pospeševati in jo približati ne le inteligenci, marveč tudi delovnemu človeku in zlasti mladini«. ²⁶ Kulturni klub, ki je imel svoj prostor v gimnazijski dvorani, včasih tudi v majhni dvorani Šeškovega doma, je spodbujal literarno ustvarjanje, prirejal literarne večere z različnimi domačimi in tujimi literarnimi ustvarjalci ter v okviru svoje dejavnosti razvil tudi fotografsko in amatersko likovno dejavnost. Eden izmed številnih pesniških večerov Kulturnega kluba je bil pripravljen v okviru 30-letnice osvoboditve Kočevja, kjer so kulturni delavci »prebrali pesmi Mateja Bora, člani kluba Ivan Zoran, Franc Lovšin in Nebojša Ignjatović pa so predstavili svoje pesmi. Na uvodnem delu večera jih je lepo pozdravil nonet Rog s svojimi pesmimi«. ²⁷ Pobudnica ustanovitve Kluba kulturnih delavcev se življenja v Kočevju in klubskega ustvarjanja v sedemdesetih letih takole spominja: »V gimnazijsko dvorano, kjer so se odvijali kulturni večeri, smo vabili književnike iz Ljubljane, moji

Kočevju, tudi v Starem logu. Prvi amaterski godbeniki v Kočevju so začeli igrati leta 1927 pod vodstvom Jožeta Petroviča. Dejavnost Mestne godbe Kočevje je počasi naraščala, vendar je njeno delovanje prekinila druga svetovna vojna. Šele leta 1946 je prišlo do ponovne ustanovitve mladinske godbe Proleter, ki je leta 1949 propadla. Ponovno je bila godba ustanovljena leta 1951 kot Rudarska godba. Ta se je leta 1962 preimenovala v Pihalni orkester sindikalne podružnice Rudnik Kočevje, leta 1971 pa v Delavsko godbo Kočevje. Leta 1999 je sledilo rojstvo nove godbe z imenom Pihalni orkester Kočevje–1927, pod katerim imenom deluje še danes. O začetku in delovanju godbe gl. publikacije: Sabina Devjak: Pihalni orkester Kočevje 1927–2007. Kočevje 2007 (dalje Devjak, Pihalni orkester Kočevje); Vesna Jerbič Perko: Mestna godba Kočevje. Razstavni katalog. Kočevje 2008; 50 let Delavske godbe Kočevje.

²² Dolenjski list, 10. 10. 1974, str. 7.

²³ Kočevski razgledi, 8. 2. 1977, str. 32.

²⁴ 50 let Delavske godbe Kočevje, str. 23.

²⁵ Sabina Devjak: Pihalni orkester Kočevje, str. 13.

²⁶ Kočevski razgledi, 8. 2. 1975, str. 43.

²⁷ Dolenjski list, 15. 5. 1975, str. 16.

gostje so bili med drugimi Dane Zajc, Veno Taufer, Ivo Svetina, Ifigenija Simonič, Ciril Zlobec, Milan Jesih ... Tudi Novomeščani so prišli in se predstavili na večeru poezije /.../«. ²⁸

Kulturni klub se je kasneje pridružil DPD Svoboda Kočevje, v okviru katerega je deloval vse do svojega prenehanja leta 1979.

Velik problem v mestu je predstavljalo pomanjkanje prostorov za kulturno-prosvetna društva. Družbene organizacije in podjetja so najela večino prostorov v mestu, zato so številna društva morala iskati prostore drugod. Ob tem so se morala dogovarjati s Kulturno skupnostjo Kočevje in družbenimi organizacijami. Nekatera podjetja so društvom prostore dajala v najem, spet druga društva so prostore pridobila v šolah in mestnih dvoranah. Zaradi slednjega je mladinska dejavnost v sedemdesetih letih popolnoma zamrla. Že desetletje prej se je klubska dejavnost borila s prostorsko problematiko, saj je bila omejena le na prostor bivšega Steklarstva, ²⁹ okoli katerega se je zbirala mladina in starejši občani. Želja po oživitvi mladinskega (klubskega) življenja v sedemdesetih letih je bila velika, vendar zaradi pomanjkanja prostora mladinski klub ni zaživel. Krajevna skupnost Kočevje in Občinski odbor Kočevje sta obljubljala prostore za mladinski klub. Dogovarjala sta se o namestitvi kluba v prostorih stavbe Vezenina ali v prostorih kina Rudnik, predloženi so bili tudi predlogi o njegovi namestitvi v skladišču Trikona za kavarno v središču mesta ali v stavbi Krajevne skupnosti. ³⁰ Toda do realizacije predlogov ni prišlo in mladina je ostala brez svojega mladinskega kluba. Šele leta 1985 je mladinski klub dobil prostore v nekdanji gostilni Rog, tri leta kasneje pa je klub uradno odprl vrata v obnovljenem poslopju gostišča Rog, ki se je preimenoval v gostišče Škorc. ³¹ Od tedaj naprej je mladina imela v njem svoje prostore, odprl se je tudi disko. Klubska dejavnost je zaživela tudi na Rudniku, kjer je bila dobro sprejeta.

Kulturni utrip Kočevske v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja je bil raznolik, vendar skromen. Glede na številčno slabo zastopane sekcije kulturno-prosvetnih društev je bila kulturna produkcija odraz nezanimanja prebivalstva, ki v kulturnem ustvarjanju ni videlo smisla in se je raje prepuščalo vsakodnevnomu životarjenju. Zveza kulturno-prosvetnih društev Občine Kočevje je pozivala in spodbujala h kulturnemu ustvarjanju in udeleženju, vendar rezultat ni bil preveč zadovoljiv. Še tako skromno kulturno življenje v občini ni moglo zaživeti, saj so se kulturno-prosvetna društva in njihove sekcije neprestano soočale s številnimi problemi. Med najpogostejši je bilo poleg pomanjkanja finančnih sredstev tudi pomanjkanje prostorov, v katerih so društva delovala. Nekatera med njimi so ostala brez svojih prostorov, spet druga pa so *hiralna* ter se stiskala v majhnih, neprimernih prostorih. Dvorane v naseljih so bile večnamenske, vendar dotrajane in neopremljene, večinoma tudi neuporabne. Neustrezen kader in pomanjkanje strokovnjakov je privedlo do slabšega

²⁸ Romana Novak: Intervju z Marjanco Kočevar, pesnico. V: Kočevski utrip, lokalni mesečnik. Ribnica, julij 2010, str. 16.

²⁹ Dolenjski list, 27. 4. 1963, str. 6.

³⁰ Dolenjski list, 30. 9. 1976, str. 19.

³¹ Dolenjski list, 7. 1. 1988, str. 2.

kulturnega ustvarjanja. (Morebitni) Vzrok za skromno kulturno udejstvovanje na Kočevskem lahko iščemo tudi v socialni in narodnostni sestavi prebivalstva. Narodnostno mešano območje, kamor so se po vojni doseljevali priseljenci iz republik bivše Jugoslavije, ni bilo enotno območje in še manj so se njeni prebivalci počutili kot enoten in usklajen narod. V tako narodnostno pisani podobi je »kulturni duh« na Kočevskem težko zaživel. Tudi izgon kočevskih Nemcev je pustil deželo stigmatizirano, prepojeno s strahom in negotovostjo. Dvajset let po vojni kulturna dejavnost na Kočevskem ni bila še v »tirnicah«, v katerih so jo mnogi pričakovali. Kulturna dejavnost je v kočevski občini zaostajala za ostalo Slovenijo in postala »dežela brez kulture«. Razbliniti njeno nedejavnost je bila sicer primarna naloga kulturnih društev, vendar izkazalo se je, da bo politično začrtana naloga težko dosegla svoj namen. Prebivalci Kočevske niso bili tako dovzetni za »kulturno odprtost«, kot bi pričakovali. »Zaprto« prebivalstva in ohranjanje tradicionalnih oblik kulturnega življenja je bil (morda) odraz različnih narodnosti v občini. Andrej Arko je v intervjuju za Dolenjski list takole opisal kulturno dejavnost v »deželi brez kulture«: »V Kočevju žive ljudje z vseh koncev države. Kraj je brez tradicije in poskrbeti bi morali za nove tradicije /.../ in prevzgojiti ljudi. Začeti bi morali z delom in s tradicijami novega Kočevja«. ³² Prav zaradi narodnostno pisane podobe Kočevske je bila »privzgoja nove kulture« težka naloga, ki so si jo zadala društva, obenem pa tudi privzgojiti občutek pripadnosti domači pokrajini in občini, kar pa se tudi do sedanjih dni ni uresničilo.

Sedemdeseta leta 20. stoletja so za Kočevsko prinesla številne novosti, razmahnila se je mreža televizijskih in radijskih sprejemnikov, kino je za prebivalce pomenil velik tehnološki napredek in življenje je postalo živahnejše. Z razvojem in napredkom na področju gospodarstva, šolstva in znanosti, stanovanjske tematike ter infrastrukture, je bila kulturna dejavnost na Kočevskem postavljena na »stranski tir.« Ne glede na njeno postransko vlogo med družbenimi dejavnostmi si je ta utrla pot med prebivalstvom in nekaterim pomenila način življenja. Toda izkazalo se je, da kljub veliki prizadevnosti in trudu kočevskih kulturnikov in ljubiteljev kulture, ta ni dosegla zadovoljive ravni, ki je bila začrtana že takoj po vojni. Nepremostitev številnih težav pri kulturnem ustvarjanju je pomenilo oviro na področju kulture na Kočevskem, ki jo društva, organizacije in kulturne ustanove v naslednjem desetletju niso mogle popolnoma preseči. Kulturna dejavnost je pri mnogih prebivalcih veljala zgolj za »nepomemben segment« v *človekom življenju, kateremu niso posvečali pozornosti*. ³³ S tovrstnim razmišljanjem številnih je Kočevska vstopila v naslednje desetletje 20. stoletja.

³² Dolenjski list, 12. 3. 1964, str. 5.

³³ Izjava pričevalke Ž. M., dne 30. 8. 2010, Kočevje.

Natalija Mihelčič

CULTURAL SCENE IN THE KOČEVJE REGION: CULTURAL ACTIVITIES OF SOCIETIES
IN KOČEVJE IN THE 1970S

S u m m a r y

The extensive cultural activities in the 1970s in Kočevje, the local centre of a large area in the south of Slovenia, represented the peak of cultural endeavours. The activities of numerous cultural societies and groups even surprised the local authorities. As expected, cultural activities were the strongest in Kočevje, the central city of the region, whose competition consisted of the rural cultural societies with their smaller projects. The shift towards a more organised cultural creativity on a larger scale was contributed to by the fact that such a development became a kind of a wish and demand of those who saw cultural activities as the only tool for the realisation of the aspirations of the socialist ideology. The cultural policy represented a means to an end. In this period the activities of amateur cultural society were compelling. However, despite all the effort and enthusiasm they failed to achieve the level of quality that the municipal authorities aspired to. In Kočevje the amateur cultural activities were deemed as the strongest, representing a model for the other societies in the vicinity and surroundings as well as for the rural sections. The DPD Svoboda Kočevje society was among the strongest and most active, followed by the activities of the secondaryschool society MKUD Matej Bor as well as musical activities. The rural cultural societies still lagged behind considerably in the production of cultural works: after all, the activities of the rural sections depended on the will of the villagers, who did not see any sense in participating in cultural projects. What were initially limited and then also weakened activities of the newly established Cultural Workers Club lingered on until its abolishment in 1979. The club, just like other societies in the city and in the rural areas, also had to face severe problems with financing and facilities. Apart from the troubles with the staff, evident in almost all of the cultural societies, the lack of suitable facilities represented the second greatest problem. The only activity which was quite successful and operated smoothly was the cinema in Kočevje. However, it also started to decline soon, since it was frequently criticised due to the educationally improper contents of the films screened there. Under the auspices of the Kočevje Workers' University a travelling cinema also operated, providing (regular) film screenings in the rural areas. However, despite the conviction that cultural activities were successful, it turned out that due to the weakened and limited activities of the cultural societies in the 1970s the symptoms of an „infirmity“ of the cultural sector started manifesting themselves.